

יפה גם התרגום

גיימס רייט: רק בערב ראיתי, מאנגלית: משה דור, הוצאת קשב לשירה 2005, 96 עמ'

גיימס רייט נולד ב-1927 באוהיו שבמערב ארה"ב, והקדיש לעיר הזאת את שירו העצוב 'סתיו מתחיל במארטינס פרי, אוהיו' (עמ' 15). "פולקים מאריכים בשתיית כוסות בירה", "כושים בכור ההיתוך", "אבות מתביישים ללכת הביתה", ו"בניהם גדלים יפים עד כדי להתאבד"; שורות קשות על עיר קשה. מאוהיו עבר רייט למדינת וושינגטון, שם למד וקיבל תואר דוקטור. ב-1957 התחיל ללמד באוניברסיטה של מיניאפוליס, שבמדינת מינסוטה. מיניאפוליס - גם היא עיר קשה - "שבה הכל רע, בניינים או אורחים או גורלם של החלכאים והנדכאים" (עמ' 8); אינדיאנים וקנים שוחרים להרג, שלג מייל בקולותיהם של פוחחים וקוביוסטוסים. ועם זאת, פותח הספר בשיר אופטימי, "יושב בסככה קטנה בבוקר קיץ", וגם: "סוס מלחך בצלי הארוך". אופטימיות יש גם בשיר 'בהגיעי שוב לכפר' (בעמ' 30), או: "יש דברים טובים בעולם הזה" (עמ' 28), מציין רייט.

ממיניאפוליס עקר רייט לניו יורק, שם מצא בית ומשרה מכובדת. בניו יורק נכתב השיר היפה 'למשורר בניו יורק' (עמ' 60), ובו נאמר: "מצפה בסבלנות לשוך קולות הדמדומים האחרונים - - מאוין הממתין לנהרות אדיבים/ שיצאו ויתגלו"; אמנם קשה להבין מדוע דווקא ניו יורק זכתה לעמוד

בכותרת השיר, שהוא פרטי ולא מתפענת; מי הם אותם "יצורי אנוש" - שנוחזה להם התבישות באור החצאין האיסטניסי" בסופו של השיר, או מהו "הקול הצלול שיקרא אליך וייקוב בשמות האישים" / של קו המשווה החבוי שלך".

את פתח הדבר לקובץ התרגומים כתבה אן, אשתו של רייט. השניים בילו הרבה באיטליה ובארצות הבלקן, ונופי ארצות אלה שימשו רקע לרבים מהשירים המאוחרים בספר. ביניהם גם השיר 'הלוואי שלעולם לא אשמע עוד על ארצות הברית' (עמ' 73). ועם זאת, יש בשיר שורות על צפון קליפורניה, הנוגעות לסוסו האהוב של רייט, שנזכר כבר לעיל: "אספתי את צווארו של סוס אפרפר צהבהב אל בין / זרועותי ולחשתי: היכן היית / כל הזמן?" בשיר זה מאזינים המשורר ואשתו "מעבר למילים / לקתדרלות ולמעונות", מפני ששם, רק שם, "כמעט מצאתי את ארצי שלי".

קובץ השירים אינו מחולק על פי מפתח הארצות השונות בהן נכתבו השירים, לא על פי סדר כרונולוגי וגם לא על פי נושאים. יפים השירים ויפה גם התרגום. משה דור מגיש לנו תרגום מדויק, זורם וראוי לשבח. ועם זאת, ייתכן כי סדרות בו הערות מסבירות, למושגים שאינם מוכרים לדוברי השפה העברית, ואולי אף הסברים למושגים היסטוריים או דמוגרפיים, למשל: "ביקורו של אייזנהאואר אצל פרנקו, 1959", או "אני לוחם משבט סו", ואולי אף "תיאטרון גתרי".

יש לשוב ולהודות להוצאת קשב לשירה על שהיא ממשיכה לזכות את הקוראים במיטב השירה העולמית, מתורגמת לעברית כהלכה. ■

שמואל שתל

חצי

גיימס רייט

מאנגלית: משה דור

מדוכדך בעטיו של ספר שירים גרוע, אני מהלך לעבר אחו נטוש ומזמין את החרקים להצטרף אלי

בתחושת הקלה אני מניח לספר לנשר מאחורי אבן.
אני מטפס על תלולית עשב נמוכה.
איני רוצה להפריע לנמלים
הנעות בטור ערפי במעלה צמוד הגדר,
נושאות טרפים קטנים לבנים,
משליכות צללים כה שבירים שאני יכול לראות בעדם
לרגע אני עוצם את עיני ומקשיב.
התרגילים הזקנים
עיפים, הם מדלגים עכשו בכבדות,
ירכיהם צמוסות.
רצוני לשמץ אותם, הם אמורים להפיק צלילים ברורים.
או, הרחק מכאן, צרצר כהה מתחיל בנעם
בעצי האדר.

רני סומק

עודד פלד

אמריקה שרה

אני שומע את אמריקה שרה

ך טבעי הוא להעניק לכותרת מדור המוקדש לשירה אמריקנית את שם שירו של וולט ויטמן, אבי השירה האמריקנית המודרנית ומחלוצי המודרנה בכלל. קשה לנחש כיצד היו נראים פניה של השירה האמריקנית מן המאה התשע עשרה ואילך אילולי הופיע ויטמן בזירה, משום שלפניו, למעט אי-אילו משוררים יוצאים מן הכלל, השירה האמריקנית היתה חנוטה בכבלי המשקל והחרוזו הוויקטוריאניים וגיבוריה היו בני המעמדות הגבוהים. ויטמן, רומנטיקן מובהק, או ליתר דיוק, טרנסצנדנטליסט, כפי שנקראו הרומנטיקנים האמריקנים, הגשים את חזון השירה האוניברסלית של ראלף ואלדו אמרסון. הוא טאטא הצדה חריזה ומשקל ותוך הישענות על המשפט כיחידת-קצב במקום ה"רגל" המקובלת, יצר למעשה את מה שכונה מאוחר יותר "שירה חופשית". הוא החליף את גיבורי הספרות הפיאודלית בפשוטי העם - האיכר, הבנאי, זונת הרחוב, הדייג, האינדיאני, העבד הכוש הבורח, המכונאי, פועל הדפוס, רכב האומניבוס, הנווד ופושט היד עברו לקדמת הבמה.

שתי מסורות כתיבה מלוות את השירה האמריקנית עד עצם היום הזה; זו של אמילי דיקינסון, בת דורו, שהתוותה נוסחה של שירה לירית מובנית מאוד, שקולה, דחוסה ומהודקת עד להתפקע, וזו של ויטמן - ששירתו משולה לסוס דוהר בשדה פתוח. השורות הארוכות והשימוש בחזרות ובאמצעים רטוריים אחרים הפכו אותו למשורר אפי מובהק, מעין הומרוס אמריקני המפנים בכתיבתו את מרחביה העצומים של היבשת ואת רוח החופש של "העולם החדש". שירתו, אותה דימה הוא-עצמו ל"גלים מתנחשלים", היא פריצה אקספרסיוניסטית אקסטטית (אמת, לעתים במחיר כבד של נאיביות ופאתוס-יתר), ובכוח המסה האדירה של שורות רחבות, דוהרות, הבנויות על נשימה ארוכה וחופשית, נוצר אצלו המיוזג העמוק של אדם ועולם, של הרוחני והחומרי, הרמוניה של האני השר עם הסובב אותו. את "מיתוס הרחבות" שלו אי אפשר לתחום בגבולות הטבע והנוף האנושי של חזון העולם החדש, שכן ויטמן הוא משורר אוניברסלי ביסודו, תלמידו של אמרסון, ממנו למד שהמשורר אינו יצור תמהוני, חריג, אלא מעין נביא, חלק בלתי נפרד מן היקום, יוצר

וקנה בימי חייו חסידים מעבר לאוקיינוס, מי שהצהיר בגלוי על אהבתו לנשים ולגברים גם יחד, וכתב: "אני משמיע את צריחתי הברברית מעל גגות העולם", הפך למשוררה הלאומי של אמריקה. שיר מס' 52 הנועל את המחזור "שירת עצמי" והשיר "ירושתי" הם צוואתו הרוחנית לבאים אחריו.

אותו, עם קונו ועם עולמו, על מנת להפוך עלי עשב ל"ממחטת האל" ולכתוב שורות כמו: "אני מוצא מכתבים מאלוהים שנשמטו ברחוב, ואלוהים/ חתום על כולם, / ואני משאיר אותם במקומם, כי אדע, בכל אשר / אלך, / אחרים בעתם יבואו לעולמי עד." אך צחוק הגורל הוא שהמשורר שזכה לקיתונות של בוז בארצו שלו

הלוכד בכתובתו את הקבוצה שבזרימה וחושף את תהליכי ההתפתחות בטבע ובמין האנושי. ובכל זאת, ויטמן הוא משורר אמריקני מאוד, אולי האמריקני שבכולם. שורשיו נטועים בעולם החדש, בגלי ההגירה הגדולים של נרדפי אירופה, בהליכה החלוצית מערבה, בנופי המרחבים העצומים, במאבק בעבודות, במלחמת האזרחים. הוא היה ליברל ודמוקרט, אך במובן הדתי העמוק, האינדיבידואליסטי. האיש ששוטט בחזית במלחמת האזרחים, היה עד למחוזות זוועה, חבש ועודד את הפצועים (באותה תקופה כתב את שיריו הפחות מוערכים, שראשיתם פטריוטיזם מתלהם והמשכם התפכחות ריאליסטית בלוש שירי קינה שנכתבו מתוך חמלה אנושית כנה), ידע גם לומר: "התנגד הרבה, ציית מעט".

וולט ויטמן (1892-1892) הקדים את דורו, אין ספק בכך. החוויה, ניסיון החיים הממשי, תופסים אצלו את מקומה המסורתי של הלמדנות, החספוס הופך לערך אסתטי. הוא הביא בשורה מהפכנית לפואטיקה. הילד הרע, המורד, העשב השוטה בפאתי המדשאה המטופחת של הספרות האמריקנית הפך לאבטיפוס של משוררים וסופרים באמריקה שאימצו אל חיקם את ויטמן ואת מסורת המרד האירופית. מול משוררי וסופרי האקדמיה צצו יוצרים כהנרי מילר, נורמן מיילר, תומס וולף, ג'וזף הלר, משוררי הווידוי, משוררי וסופרי דור ה"ביט" ורבים אחרים - כל אחד מהם המשיך בדרך את שושלת "הסבא הטוב של השירה האמריקנית".

את ויטמן זכיתי להכיר, בשנות העשרה שלי, הודות לתרגומו המופלא (גם אם הארכאי במקצת, בשל מגבלות השפה בשנות השלושים והארבעים) של שמעון הלקין המנוח, משורר בזכות עצמו, למי ששכח והשכיח, שעטיפת "עלי עשב" בלוש עברי היתה מפעל חייו.

זכותו למדתי להתפעל מרוח החופש העזה המנשבת בשירים, מן הנימה הנובואית, מן הטוטאליות של אמירה חובקת עולם ואדם, מממדי היריעה השירית, מן החזון הרוחני הפנתאיסטי ומן ההנפשה עזת המבע, שבאמצעותה מקנה ויטמן לכל עצם רוח חיים משלו: ה"קטלוג", כפי שהוא מכונה, של הטבע והאדם, גופי העיר וגופי הכפר, החי, הדומם, הצומח והמכונה, הארצי והמיסטי, החוברים יחד למארג מופלא, רב עוצמה, של שלמות. ויטמן היה רחוק ממגלומניה, כפי שהביקורת הפשטנית נוטה לראותו. נהפוך הוא. על דרך הפרדוקס ניתן לומר שיש צורך בצניעות רבה בתחושה - הלכה למעשה - של "והייתם כהגבים" (כמאמר הפסוק), של היות חלק אינטגרלי, בלתי נפרד מן ההווה הגדולה, על מנת שהאני השר יהא חופף לקוסמוס עצמו. אלוהיו של ויטמן, גם אם הוא נותר בגדר חידה, לובש אצלו ישות ממשית בבני אדם, בטבע, ביקום, במחזוריות מעגלית של לידה ומוות. ולבסוף, דומה שאין בתולדות הספרות אח ורע למשורר אופטימי כל כך. צריך אדם להגיע למדרגה גבוהה של שלמות עם הסובב

וולט ויטמן

ירושתי

איש העסקים, הקנין האדיר
לאחר שנות שקידה סוקר תוצאות, מתכונן
לקראת פרישה -
מנחיל לבניו בתים ואדמות, מוריש נירות-ערך,
נכסים, קרנות לבית-ספר או לבית-חולים,
משאיר כסף לכמה חברים לקנות בו אותות הוקרה,
מזכרות של אבנים טובות וזהב.

ואני, סוקר את חיי, מסכם,
ואין לי דבר להוריש משנים עצלות,
לא בתים ולא אדמות, לא מחזות אבנים טובות או זהו
אבל כמה תזכורות מלחמה לכם, ולבאים אחריכם,
ומזכרות קטנות של מחנות-צבא וחילים, באהבה,
אני פורך יחד ומוריש בצרור שירים זה.

מתוך "שירת עצמי" - שיר מס' 52

הנץ המנמר חולף ביצף ומאשים אותי, הוא מתלונן
על פטפוטי והבטלה שלי.

גם אני איני מאלף כלל, גם אותי אי אפשר לתרגם,
אני משמיע את צריחתי הברברית מעל גגות העולם.

עננים מהירים בערב יום משתהים למעני
מטילים דמותי אחר כל השאר, מריקת כמותם,
על פני אפרי פרא מוצלים,
מפתים אותי אל אר ואפולולית.

אני נתק כמו אור, אני מנער תלתלי הלכנים מול שמש בורחת,
אני יוצק גופי מערבולות ומשיט אותו באניצי תחרה.

אני מצוה עצמי לעפר לצמח מן העשב שאהבתי,
אם תרצה בי שוב, חפש אותי תחת סליות מגפיה.

בקשי תדע מי אני או מה כונתי,
ובכל זאת, בריאות טובה אהיה לה,
אטהר ואחשל דמה.

אם אלי לא תגיע תחלה, אל יפל רוחך,
במקום אחד לא תמצא, חפש באחר,
אי-שם את עכב ואחפה לה.

